

„Anarchistická kriminologie: proti předpojatosti vůči státu“

Rozhovor s Markem Seisem a Stanislavem Vysotskym

Anarchistická kriminologie není nijak novým přístupem ke studiu újmy, zločinu a kriminalizace, přesto byly její přínosy a vůbec samotná existence dlouhodobě přehlíženy (výjimky viz Burke, 2021, 2009; Lanier & Henry, 2010). V posledních letech se však situace začala měnit. Významně k tomu přispěly publikace jako poziční studie *An Anarchist Criminology for Uncertain Times* zakladatele kulturní kriminologie a současné anarchistické kriminologie Jeffa Ferrella (2021), monografie *American Antifa* Stanislava Vysotského (2021), v níž mimo jiné prozkoumává militantní antifašismus jako druh neformální policie, nebo editované monografie *Contemporary Anarchist Criminology* (Nocella, Seis & Shantz, 2018) a *Classic Writings in Anarchist Criminology* (Nocella, Seis & Shantz, 2020), které se pokusily rekonstruovat a širší veřejnosti představit anarchistický pohled na kriminologická témata.

V Česku zatím reflexe tohoto vývoje a obecně východisek a poznatků anarchistické kriminologie neproběhla. Jediným dohledatelným materiálem, který anarchistickou kriminologii zmiňuje, je Protivínského (2010) studie *Kriminologie v Evropě a ve světě* publikovaná v časopise Ministerstva vnitra *Kriminalistika*. V kriminologických učebnicích (Jelínek et al., 2021; Gřivna et al., 2019; Tomášek, 2019; Válková et al., 2019) anarchismus sice najdeme, ne však v pozici jednoho z možných teoretických přístupů k výzkumu kriminality a její kontroly, nýbrž v souvislosti s extremismem. Anarchisté tedy na stránkách učebnic existují pouze jako (potenciální) pachatelé politicky motivované kriminality.

Vznik předkládaného rozhovoru s Vysotskym a Markem Seisem byl motivován mimo jiné snahou toto bílé místo na české kriminologické mapě zaplnit. Vysotsky působí jako docent na School of Criminology and Criminal Justice na University of the Fraser Valley v kanadském Abbotsfordu. Odborně se věnuje výzkumu fašistických a antifašistických hnutí a vztahu mezi bezpečností, prostorem a aktivismem. Seis je emeritním profesorem na Fort Lewis College v Durangu v americkém Coloradu a bádá nad různými tématy včetně environmentálního zločinu a trestu smrti pro mladistvé pachatele. V rozhovoru jsme se zaměřili na vymezení anarchistické kriminologie a nedorozumění, která jej provázejí, dále na dosavadní historii aplikování anarchistických myšlenek v kriminologickém výzkumu a samozřejmě také na vlastní výzkumná zjištění.

Vinou technických problémů rozhovor vznikl poněkud netradičně. Nejprve jsme se 22. března 2021 spojili s Vysotským online. Upravený přepis rozhovoru byl následně zaslán Seisovi. Jeho odpovědi jsem obdržel 24. května. Výsledek jsem ještě jednou upravitel a přeložil do níže prezentované podoby.

Václav Walach: Někomu může znít slovní spojení „anarchistická kriminologie“ překvapivě. Proč myslíte, že to tak je?

Stanislav Vysotsky: Nejspíš proto, že si lidé spojují anarchismus nikoli se skutečnou filozofií a principy anarchismu, ale s nihilismem. Vnímají anarchismus jako krajní bezpráví a hobbesovskou válku všech proti všem, kdy se v důsledku neexistence zákona může každý libovolně zapojit do páchání protispolečenské újmy. Při výuce kriminologické teorie se s tím setkávám neustále. Zrovna minulý týden jsme se věnovali anarchistické kriminologii a úkolem mých studentů bylo najít příklady konceptů z probíraného paradigmatu v populární kultuře. V případě anarchistické kriminologie jsem dostal spoustu esejů o filmu *Očista (The Purge)*, který je o tom, jak se lidé začnou zabíjet, jakmile je na 12 hodin pozastavena platnost práva. Násilí a chaos, právě tohle si lidé představují pod anarchismem.

Pro anarchisty bylo takové nedorozumění výzvou od nepaměti. Od doby, co začali toto označení používat, museli argumentovat proti způsobu, jakým je anarchismus konstruován dominantními společenskými silami. Petr Kropotkin tvrdil, že lidé, instituce a struktury, kteří mají ve společnosti moc, mají důvod označovat tuto variantu socialismu jako destruktivní sílu. Ze své podstaty je totiž anarchistická filozofie v rozporu se světem mocných, se světem hierarchie a nadvlády. Anarchisté nabízejí vizi společnosti založené na osvobození a rovnostářství, jež mimochodem není lidem až tak cizí. Jak zdůrazňují antropologové jako David Graeber, své životy již žijeme podle některých anarchistických principů. Takže principy anarchismu jsou přitažlivé, a to je děsivé a nebezpečné pro lidi, kteří disponují mocí, udržují hierarchie a vykonávají kontrolu. A není tedy žádným překvapením, že stigmatizují přesvědčení a hnutí, jež to zpochybňují.

Proto lidem připadá anarchistická kriminologie jako oxymóron. Nedokážou pochopit, jak filozofie, která jim byla celý život vykládána ve smyslu chaosu, nepořádku a hobbesovského násilí, může tvrdit něco smysluplného o zločinu a trestní spravedlnosti. Filozofie anarchismu rozhodně nehlásá „dělej si, co chceš“, jak je tomu v *Očistě*.

Mark Seis: Souhlasím se Stanislavovým vysvětlením, proč se anarchistická kriminologie jeví mnoha lidem jako oxymóron. Jenom bych dodal, že toto vysvětlení ukazuje, kolik institucionální energie je vynakládáno na legitimizaci moci států a zároveň na podryvání legitimacy lidské schopnosti organizovat se ke vzájemné pomoci jako svobodní aktéři, tedy bez donucení a nátlaku. Co mě při výuce anarchismu nejvíce udivovalo, byla neschopnost studentů vůbec začít zpochybňovat legitimitu monopolizovaného násilí, které je každý den pácháno státem, počínaje hlavními funkcemi systému trestní justice.

Nikdo to neřekl lépe než Pierre-Joseph Proudhon: „Být ovládán znamená být při každém pohybu zaznamenán, zaprotokolován, zaregistrován, ohodnocen, orazítkován, změřen, oceněn, zdaněn, puncován, propuštěn, zmocněn, oznámkován, pokárán, zaneprázdněn, vyřazen, usměrněn, korigován (...) zmonopolizován, vydírán, vysáván, klamán, okrádán; a pak při sebemenším odporu, při prvním slovu stížnosti odměněn důtkou, pokutován, hanoben, urážen, pronásledován, vyplísněn, zbit, odzbrojen, svázán, uvězněn, zastřelen, bombardován, souzen, odsouzen, deportován...“ Kolik úsilí vynakládají instituce na infantilizaci dospělých lidí, aby se přizpůsobili diktátu hrstky ambiciózních, zkorumpovaných, sobeckých politiků?

Jak poznamenal Stanislav Graeber rád poukazoval na různé způsoby, jak se kvůli naší společenské a kooperativní povaze lidé snadno organizují. Ptal jsem se svých studentů, jak se domlouvají, kdo pojedou první, když všichni přijedou ve stejný čas na křižovatku, kde na každé straně stojí dopravní značka „Stůj, dej přednost v jízdě“. Jak lidé vědí, jak mají regulovat distribuci zdrojů, jako jsou jídlo a nápoje, na společenských akcích bez přítomnosti státu? Proč jsou lidé obecně laskaví, velkorysí a přátelští v situacích, kdy je k tomu nikdo nenutí? Jak řeší různé spory a útrapy běžného života, aniž by do toho byly zapojeny státní orgány? Jakmile lidé začnou přemýšlet o tom, co vede jejich chování při svobodné spolupráci na základě principů přímé demokracie a rovnostářství, začnou si uvědomovat, že vědomě či nevědomě praktikují anarchismus.

VW: Co je tedy anarchistická kriminologie, jak byste ji vymezili?

SV: Já to vidím tak, že velká část anarchistického přístupu ke kriminologii a trestní spravedlnosti je v souladu s kritickou kriminologií. Určitě jsou zde přesahy mezi anarchistickou a marxistickou kriminologií, protože mají podobný původ v socialismu a kritice kapitalismu jako kriminogenního systému – základní nerovnost kapitalismu vytváří nutnost zapojit se do strategií přežití, které jsou pak kriminalizovány, a to pak působí jako další prvek útlaku. Podobně to nedávno vysvětloval Jeff Ferrell, jenž zase odkazoval na Emmu Goldmanovou a Alexandra Berkmana. Oba považovali kapitalismus za kriminogenní.

Anarchisté však zdůrazňují, že kriminogenní jsou hierarchické vztahy jako takové. Jsou-li společenské hodnoty založeny na schopnosti kontrolovat jednání druhých lidí, pak se budeme neustále zapojovat do nějaké činnosti, jíž je vykonávána moc a kontrola. Některé z těchto aktivit jsou kriminalizovány a byly by kriminalizovány i v anarchistických společnostech. Anarchisté si určitě nepřejí společnost, kde by si každý mohl jen tak napadat, koho si zamane, včetně sexuálních útoků. Možná by nepoužívali termín „zločin“, ale v durkheimovském smyslu by to byl zločin. Čili anarchistická teorie přispívá k pochopení toho, jak moc vytváří újmu.

A samozřejmě anarchistická kritika státu v širším měřítku sahá až k Proudhonovi, ke kritice toho, jak stát svévolně zachází s myšlenkou kriminality a kriminalizace. Na jedné straně některé újmy nechává bez trestu, takže de facto

poskytuje jejich původcům ochranu. Na druhé straně tvrdě trestá újmu způsobenou těmi, kteří nemají ve společnosti žádnou moc.

MS: Znovu souhlasím s většinou Stanislavových komentářů o některých podobnostech mezi marxistickou, kritickou a anarchistickou kriminologií. Rád bych ale dodal, že v některých ohledech se marxističtí a kritičtí kriminologové stavěli k anarchistické kriminologii poněkud odmítavě, zejména pokud jde o uznání kritiky státní moci, ať už demokraticky-socialistické, nebo jiné. Lord Acton to vyjádřil velmi přesvědčivě: „Moc má tendenci korumpovat a absolutní moc korumpuje absolutně.“ Nezáleží na tom, kdo drží otěže. Více státního práva a regulací, jakkoli ideologicky zaměřených, nikdy nevyřešilo problémy jednotlivců a kulturních rozdílů. Pro nastolení míru v konfliktních situacích mnohem více udělaly empatie, soucit, komunikace, usmíření a obnova (*restoration*). Naše schopnost využívat tyto atributy jako svobodně se sdružující jednotlivci je svým rozsahem revoluční. Chybí nám ale představitost, díky které bychom z našeho světa mohli udělat klidné a příjemné místo k životu.

S ohledem na rozdíly mezi anarchistickými a marxistickými kriminology jsem nucen zmínit se o sporu mezi Michailem Bakuninem a Karlem Marxem ohledně Pařížské komuny a její potřeby vytvoření nového státu poté, co svými revolučními činy odstranila ten předchozí. Baukunin poukazuje na tento do očí bijící rozpor v marxistické koncepci demokratického státu: „Pokud je jejich stát skutečně ‚lidovým státem‘, na základě čeho by měl být zrušen? A pokud je na druhé straně zrušení státu nezbytné pro skutečnou emancipaci lidu, jak mohl být považován za ‚lidový stát?‘“ Stručně řečeno, i když je kritická a marxistická kriminologie v mnoha ohledech hodnotná, velká část stále spoléhá na státem schválenou institucionální moc k napravování problémů.

Naše knihy *Contemporary Anarchist Criminology* a *Classic Writings in Anarchist Criminology* byly koncipovány tak, aby této předpojatosti vůči státu v kriminologii kladly odpor. Nedůvěra anarchismu v institucionální hierarchickou vládní moc a sociálně organizovanou patriarchální hierarchii umožňuje alternativní vize společenské organizace. Když jsme já, Anthony Nocella a Jeff Shantz poprvé dostali nápad na knihu, měla zahrnovat pohledy současných i klasických anarchistických kriminologů a kriminoložek. To se nakonec do jedné knihy nevešlo, tak jsme vydali knihy dvě. *Classic Writings* dávaly smysl, protože anarchisté byli mezi prvními, kdo kritizovali nejen moc státu a trestní spravedlnost, ale moc obecně. Čistá kritika moci v kriminologii stále chybí v důsledku inherentní zaujatosti této disciplíny vůči představě, že státy představují nevyhnutelný výsledek lidské povahy a mohou být považovány za neutrální měřítko lidských společností. Jenže lidé žili bez států po naprostou většinu své existence na této planetě. *Classic Writings* byly navrženy tak, aby kriticky demonstrovaly historické síly, které normalizovaly v myslích současných lidí potřebu státní moci.

Contemporary Anarchist Criminology byla zase připravena tak, aby demonstrovala strategie pro přehodnocení státních a patriarchálních hierarchických

řešení problémů vyvstávajících z mezilidského konfliktu. Mnohá z těchto řešení samozřejmě znamenají nahrazení kapitalismu formami socialismu a kooperativními organizacemi založenými na vzájemné pomoci, nikoli velkém plánu. Anarchistická řešení musejí být fluidní a volně organizovaná, aby odpovídala neustále se měnícím společenským potřebám.

VW: Stanislave, zmínil jste Ferrella, o němž vím, že měl na Vás jakožto anarchistického kriminologa určitý vliv. Můžete mi o tom říct víc? Kdo další vás v tomto ohledu ovlivnil?

SV: Na Ferrellovi, mém příteli a mentorovi, považuji za skutečně inspirativní to, že byl velmi otevřený ohledně svého anarchismu, a přesto se mu podařilo dosáhnout značného vědeckého úspěchu a uznání na akademické půdě. Srovnajte to se zkušeností Howarda Erlicha, pravděpodobně nejznámějšího anarchistického sociologa a dalšího mého mentora, jemuž byla pro jeho ideologickou a teoretickou orientaci odepřena definitivita a po většinu svého života působil nezávisle na univerzitních pracovištích. Ferrell měl v tomto smyslu velké štěstí a jeho úspěch jistě vydláždil cestu dalším lidem, kteří svou ideologickou pozici nechtěli tajit.

Ferrell mě ale inspiroval také svým vlivným esejem *Against the Law*, který nastiňuje široké obrysy anarchistické kriminologie a jeho přístup k metodologii. Má za sebou mnoho etnografické a zejména autoetnografické práce. Svě životní zkušenosti dokázal využít k tomu, aby porozuměl nejen kriminologii, zločinu a deviaci, ale mnohem širším společenským dynamikám. Na toto sám v konečném důsledku aspiruji.

Svou kriminologickou a sociologickou práci považuji za prodloužení své politické orientace. Vnímám ji jako prostředek nejen ke kritice existujících struktur a systémů naší společnosti, ale také jako prostředek přemýšlení o tom, jaké struktury chceme mít ve společnosti postavené na nehierarchických základech. Sociální teorie byla pro mě skutečně poučná co do pochopení uskutečnitelnosti anarchistické společnosti a způsobů, jakými ji lidé mohou budovat. To hodně ovlivňuje to, jak přemýšlím o provádění výzkumu.

Rovněž čerpám z anarchistické kriminologické práce Hala Pepinského, Larryho Tifftha a Dennise Sullivana. Pepinsky tvrdil, že jakýkoli systém trestní justice založený na procesech uplatňování moci a kontroly bude v zásadě nespravedlivý a neférový. Máme-li mít spravedlnost, musíme mít spravedlivou společnost. Takže nakonec argumentuje ve prospěch radikální transformace společnosti na anarchistický komunismus. Tento moment je pro anarchistickou kriminologii v mnoha ohledech zásadní, totiž: anarchistická kriminologie se bez nějaké vize budoucí společnosti a postupů, jimiž by bylo možné takovou vizi zrealizovat, neobejde.

Do toho přicházejí Tiffth a Sullivan, kteří také kritizovali hlubokou nespravedlnost a neférovost zákona. Tiffth charakterizoval trestní justici a stát jako legitimní vymáhání výpalného, čímž upozornil na skutečnost, že stát má možnost cokoli lidem vzít, od peněz skrze pokuty a majetek přes prostředky obživy až po jejich

život. A opět Tifft a Sullivan tvrdí, že musí existovat nějaká funkční alternativa, kterou můžeme vytvořit a která dokáže změnit způsob, jakým o těchto procesech přemýšlíme. Teoretizují přístup restorativní spravedlnosti, který by radikálně změnil to, jak chápeme způsoby řešení křivd a škod, jež chápeme jako zločin.

VW: Marku, můžete nám také říct o svých zdrojích inspirace v oblasti anarchistické kriminologie? Které autory a autorky byste doporučil lidem, kteří mají zájem dozvědět se o tomto přístupu více?

MS: Na rozdíl od Stanislava jsem bohužel neměl takové štěstí, abych měl za mentora Ferrella. Během bakalářského studia mě ohledně radikálních přístupů v kriminologii inspiroval Casey Groves, spoluautor prvních dvou vydání *A Primer in Radical Criminology*. Casey odešel příliš brzy, ale jeho vášeň pro sociální spravedlnost žila dál skrze mě a další, kteří měli to štěstí, že byl jejich mentorem. Caseyho kritika však byla marxistická. Také mě inspirovalo dílo Pepinského, zejména jeho anarchistické sklony a mírové přístupy ke kriminologii. Zájem o anarchismus ve mně vzbudil punk-rock. Četl jsem všechno, co se mi dostalo pod ruku, až jsem byl nakonec schopný sestavit svůj první vysokoškolský kurz *No Gods, No Masters*, jehož název jsem si vypůjčil z široce používaného anarchistického hesla.

Četba klasiků byla pro mě opravdu důležitá k získání správného historického základu pro pochopení konfliktů, které z anarchismu udělaly seriózní věc. Pokud bych měl jmenovat alespoň některé autory a autorky, tak Williama Godwina, Proudhona, Bakunina, Kropotkina, Goldmana a Berkmana. Ze současných bych doporučil cokoli od Graebera, Johna Zerzana, Franka Harrisona, Roberta Paula Wolffa, kolektivu Dark Star, Jamese Scotta, Sama Mbaha a I. E. Igariweye, některé texty Noama Chomského, Murrayho Bookchina a mnoho dalších, na které si teď nevzpomenu.

VW: Zaujalo mě, že Stanislav dal anarchistickou kriminologii do souvislosti s restorativní justicí. Je restorativní spravedlnost v té podobě, v jaké byla zatím implementována, ale opravdu tou změnou, kterou anarchisté chtějí? Mně přijde, že se jedná spíše o reformní iniciativu, o něco, co se děje uvnitř státu než proti němu.

SV: Restorativní spravedlnost může být skutečně rekonstruktivní pouze tehdy, je-li spojena s abolicionistickým přístupem. Musí jít o víc než jen strukturální reformu. Ostatně někteří se již odklánějí od používání pojmu restorativní spravedlnosti ve prospěch transformativní spravedlnosti, v rámci čehož dochází k zásadnímu přehodnocení samotných představ o tom, jak rozumíme kriminalitě, co znamená být označen za zločince, zakoušet život jako oběť a přemýšlet o společenství jako celku.

Tifft a Sullivan mimo jiné říkají, že restorativní spravedlnost musí být umístěna do kontextu širšího společenství a širšího chápání společenství. A to je skutečně podstatná anarchistická složka jejich vize restorativní justice. Pokud je restorativní spravedlnost jenom nástrojem ke změně praxe ukládání trestů ve stávajícím systému trestní justice, postrádáme pojem společenství ve smyslu jak jeho vstupů (*inputs*), tak způsobu, jakým se toho lidé, ať už v pozici pachatele, nebo oběti, účastní. Účastní-li se

restorativní justice jako atomizovaní jedinci, a ne jako součást společnosti, pak skutečně jen reprodukuje systém, v němž žijeme a který především z nás atomizované jedince dělá. Takže určitě musí být restorativní spravedlnost prováděna v nějakém komunitním kontextu.

Jako inspirativní příklad toho, jak může transformativní justice vypadat, lze uvést domorodou kriminologii (*indigenous criminology*), která se pokouší vytvořit určité transformační procesy, zahrnující pachatele, oběti a širší společnost, jako alternativu ke stávajícím koloniálním systémům práva a trestní justice.

MS: I zde bych Stanislava podpořil. V konečném důsledku má transformativní spravedlnost do značné míry abolicionistickou povahu, pokud jde o nastolení spravedlnosti v lidských vztazích v rámci společnosti vzájemně závislých lidských bytostí. Zápas o navrácení procesu spravedlnosti lidem je zásadní pro oslabení monopolního postavení, které má stát na normalizování a vytváření nespravedlnosti a nerovností v současném morálním řádu. Mnoho let jsem sloužil v radě restorativní justice s názvem *Braided River* a přimět stát k tomu, aby nám postoupil alespoň ty nejméně závažné zločiny, se ukázalo jako sisyfovský úkol. Není příliš pochyb o tom, že transformativní spravedlnost je ve svém jádru příkladem fungujících anarchistických principů. Ale pokud to má být jen doplňková praxe, o jejíž realizaci rozhoduje stát, opravdu nejde než o reformní iniciativu praktikovanou v rámci parametrů státu.

Mnoho skupin domorodého obyvatelstva praktikovalo restorativní spravedlnost, aby zajistilo svým bezstátním společnostem určité mírové fungování. Jakékoli komunitní strategie založené na vzájemné pomoci, které se snaží mediovat konflikty a obnovovat vztahy mezi svobodně se sdružujícími lidmi, jsou v principu anarchistické. Co tento proces kazí, je státní zapojení a dohled.

VW: V sedmém vydání Barkanovy učebnice kriminologie se nachází kapitola o politickém zločinu, který zahrnuje jak zločiny státu, tak zločiny proti státu. Většina učebnic si přitom vystačí s dělením kriminality na násilnou, majetkovou či kriminalitu bílých límečků, potažmo korporátní. Jak tomu rozumíte? Změnila se doba, nebo je za tímto posunem něco konkrétního?

SV: Určitě bylo v poslední době vynaloženo značné úsilí k prozkoumání toho, jak je v kriminologii chápána policie a politický protest. Zejména proto, že klasická nebo ortodoxní kriminologie naprosto selhává v porozumění a vysvětlení protestu. A to nejen proto, že způsoby, jimiž se pokouší vysvětlit motivaci účastníků protestu, byly dávno v teorii sociálních hnutí zdiskreditovány, ale také proto, že se v konečném důsledku staví na stranu represivních tendencí. Kritičtí kriminologové se tedy stále více zapojují do výzkumu policejní kontroly protestu a protestních taktik, včetně těch podvratných, chápaných jako kreativní prostředek disentu. Konkrétně mám na mysli některé texty Luise Fernandezé a dalších, kteří píšou o protestu především z aktivistické perspektivy.

Z mého pohledu se jedná o důležitý posun v přemýšlení o zpochybňování konvenčních představ o kriminalitě, a to zvláště když nyní vstupujeme do éry mobilizace, určitě v Severní Americe, kde existují problémy policejního násilí a zabíjení, mezi jejichž oběťmi jsou nadreprezentováni Afroameričané, Latinoameričané a původní obyvatelé. V blízké budoucnosti budeme v případě těchto témat pozorovat rostoucí mobilizaci obyvatelstva a nárůst protestních aktivit. My kriminologové musíme protestní jednání zkoumat tak, abychom pouze nereprodukovali postoje a argumenty policie, systému trestní justice a obecně státu. Musíme být naopak dostatečně chápaví a senzitivní, pokud jde o zkušenosti protestujících. Čili jakýkoli způsob kritického zapojení do výzkumu protestu a politického jednání by měl být rozhodně oceněn.

MS: Plně souhlasím s tím, že kriminologie potřebuje uznat význam politického jednání a protestu. Tento rozhovor mi připomněl vynikající knihu, kterou jsem používal při výuce – *State Crime: Governments, Violence and Corruption* od Penny Green a Tonyho Warda. Kniha byla publikována v roce 2004 a její přínos spočíval v tom, že upozornila na případy, kdy státy porušují vlastní zákony, tedy na státní zločiny, od korupce přes policejní násilí, státní terorismus, mučení, válečné zločiny, genocidu až po přírodní katastrofy a vliv politicko-ekonomických struktur na páchání zločinu. Já bych k nim ještě přidal environmentální kriminalitu. Státy notoricky porušují své vlastní zákony na ochranu životního prostředí, zejména jejich armády a orgány pověřené dohledem nad dodržováním těchto zákonů. Do knihy *Environmental Crime* editované Mary Clifford a Terryem Edwardsem jsem přispěl kapitolou zkoumající rozsah a rozmanitost pachatelů environmentální kriminality, včetně federální, státní a místní vlády. Je prostě nepředstavitelné, aby vyučující kriminologie podrobně neprobádali pokrytectví států při páchání zejména biocidních, etnocidních a genocidních zločinů.

VW: Dobré příklady kriminalizování politického disentu představují hnutí za klimatickou spravedlnost a antifašistické hnutí. Jak může anarchistická kriminologie přispět k našemu porozumění kriminalizační dynamice v těchto případech? A proč jsou vlastně tato hnutí kriminalizována?

MS: Vyjádřím se zde ke kriminalizaci environmentálního hnutí obecně. FBI vede válku proti radikálním ekologickým skupinám v USA od počátku 80. let 20. století, kdy vznikla skupina Earth First!. Když americká vláda přijala v 70. letech řadu nových zákonů za účelem řešení klesající kvality ovzduší, vody, půdy, lesů, oceánů a životního prostředí volně žijících živočichů, zdálo se, že je povědomí o potřebě ochrany životního prostředí na vzestupu. U mnoha lidí tomu tak bylo, u korporátních a státních aktérů však tolik ne. Nová právní úprava byla většinou ignorována nebo jen pomalu prosazována, což mnohé její stoupence frustrovalo. Tato frustrace vyústila do přímé akce, zejména pokud šlo o otázky těžby dřeva a nerostných surovin, pastevectví a jiného destruktivního využívání veřejné půdy. Stát kapituloval a jeho orgány byly

ovládnuty korporátními zájmy. Ochrana životního prostředí ustoupila hospodářskému růstu.

Skupiny jako Earth First! zahájily akce nenásilné občanské neposlušnosti, jejichž cílem bylo upozornit na svévolné ničení našich ekosystémů. Tyto aktivity zahrnovaly protestní pobyty na stromech, zabíjení hřebů nebo jiného materiálu do stromů, zabírání prostoru a ničení těžké techniky. Hnutí bylo ostře proti násilí na lidských i ne-lidských bytostech. S pokračující degradací životního prostředí způsobenou rozvojem neoliberálního kapitalismu eskalovalo radikální ekologické hnutí svou taktiku. V 90. letech vznikly skupiny Earth Liberation Front a Animal Liberation, které se rovněž hlásily k etice založené na neublížení lidským a ne-lidským bytostem, ale s ničením majetku používaného k páčání environmentálního násilí neměly problém. To vedlo k požárům některých budov a osvobození zvířat používaných pro lékařské experimenty, výrobu oblečení a další nekalé účely. Federální vláda okamžitě začala jednat, činnost skupin označila za „ekoterorismus“ a zařadila ji na stejnou úroveň jako terorismus nestátních aktérů, přičemž někteří pravicoví politici přirovnávali ekotáž [sabotáž páchanou z ekologických důvodů, pozn. tazatele] k činům Al-Káidy. FBI svého času označila ekoterorismus za domácí hrozbu číslo jedna pro USA.

Nocella, Sean Parsons, Amber George a Stephanie Eccles editovali knihu nazvanou *A Historical Scholarly Collection of Writings on Earth Liberation Front*, jež toto environmentální hnutí podrobně zkoumá. Ve své kapitole jsem analyzoval komunikáty organizací jako Earth Liberation Front, které shromáždil Jay Hasbroucks ve své disertační práci. Mým cílem bylo pochopit praktiky, jimiž se pokoušely zvýšit povědomí o nihilismu pramenícím z neschopnosti vlády vypořádat se s krizí životního prostředí. Jejich kriminalizaci lze odůvodnit jen ekonomickými zájmy státu, který kvůli nim raději ochrání zájmy korporací než zájem lidí na tom, aby mohli žít ve zdravém prostředí. Každý pokus čelit údajnému právu neoliberálního kapitalismu profitovat z ničení planety tak jistě bude zahrnovat kriminalizaci protihegemonických environmentálních hnutí, zvláště pokud naruší generování zisku.

Je zajímavé si všimnout, jak Donald Trump odsoudil Gretu Thunberg, jež byla pro svůj klimatický aktivismus jmenována časopisem Time osobností roku. Trump se jí otevřeně vysmíval, když prohlašoval, že má problémy se zvládnutím hněvu a že by si měla dát pohodu a s kamarádkou se podívat na nějaký starý dobrý film. Máme tady mladou ženu bojující za to, aby si lidé uvědomili katastrofální povahu klimatických změn pro budoucnost její generace. Globálním oteplováním způsobená změna klimatu je pozorovatelná na všech kontinentech a tento člověk, jehož povědomí o rozsahu problému je na úrovni nemluvněte, si ji dovolí poučovat. Pokud se ke klimatickému hnutí přidávají mladí lidé a stávají se aktivisty, můžete se vsadit, že na nich jistě brzy ulpí nechtěné zraky státu.

SV: Kriminalizace antifašismu jsem se lehce dotkl na konci své knihy *American Antifa*. Rolí anarchistické teorie v chápání kriminalizace protestů je poukázat na to, jak kriminalizování a potlačování protestů vyvěrá z toho, že tyto protesty zpochybňují dominantní řád, struktury a systémy a že se jich účastní lidé, kteří patří mezi

příslušníky historicky subordinovaných a marginalizovaných skupin, nebo jsou s těmito skupinami solidární. Kvůli tomu jsou tyto protesty vnímány jako nebezpečné a v důsledku toho jsou potlačovány. Dozajista jsme to mohli vidět na tom, jak asymetricky reagovala policie na protesty krajní pravice a levice v posledním roce v USA. U protestů levicově nebo kriticky orientovaných demonstrantů spojených s Black Lives Matter byla třikrát vyšší pravděpodobnost, že budou potlačeny, ve srovnání s protesty pravice, protesty proti rouškám a dalšími protesty souvisejícími s Covidem. Čili tato rovina je opravdu zásadní pro pochopení toho, jak stát jedná v zájmu nadvlády a hierarchie a subordinace určitých kategorií lidí.

Kriminalizace ale není jen to, co dělá stát. Podílí se na ní také sociální hnutí. Krajní pravice spustila promyšlenou kampaň za kriminalizaci Antify a obecně antifašismu. U lidí z politického středu nebo dokonce levice sklidila spíše omezený úspěch, jak o tom svědčí vydání názorových článků, jejichž autoři se pokoušeli delegitimizovat a kritizovat antifašistické protesty jako pouhé výtržnosti, vandalismus a násilí. Nicméně velmi úspěšná byla krajní pravice v rámci pravicového mediálního a politického diskurzu. Výsledkem je, že pro pravici se „Antifa“ stala synonymem pro výtržníky páchající kriminální politické násilí. Tyto snahy o kriminalizaci mohou být opravdu velmi cynické. Jen si vzpomeňte, jak se někteří lidé z krajní pravice pokoušeli od sebe odvrátit pozornost policie a státní represe tvrzením, že to byli ve skutečnosti agenti provokatéři z Antify, kdo 6. ledna 2021 vtrhl do Kapitolu.

VW: Stanislave, ve své knize *American Antifa* konceptualizujete antifašismus jako sebeobrannou reakci na fašismus. Používání násilí a jiných taktik tak může být chápáno jako forma neformální policie, jež je praktikována těmi, kdo z různých důvodů nespolehají na stát, pokud jde o jejich ochranu. Jak lze tohle ospravedlnit?

SV: Militantní fašisté, zvláště ti, kteří jsou ochotní použít sílu, argumentují dvěma způsoby. Ten první odráží skutečnost, že fašistická či ultrapravicová hnutí jsou postavena na násilí – používají jej jako prostředek i cíl. Z této ideologické perspektivy znamená nenásilná reakce ve skutečnosti pobídka k vlastní viktimizaci. Fašisté věří, že pokud nemohou vyhrát slovy, mohou to udělat silou, a pokud jí napadený neklade odpor, nakonec prohraje. Antifašistické násilí je reakcí na tento způsob myšlení. Pokud neexistují žádné praktické prostředky, jak nenásilně vzdorovat fašistické síle, musí se tato síla potkat s nějakou protisílou. Militantní antifašisté věří, že pokud není možné čelit někomu, kdo si chce vynutit svou nadvládu násilím, argumenty, musí být poražen protinásilím. Proto jde o sebeobranu.

Dále můžeme vidět – ať už díky historickému výzkumu Nigela Copseyho a jiných, nebo přiznání fašistů, jako je Richard Spencer –, že použití síly funguje. Demobilizuje fašistická hnutí, protože zvyšuje náklady na účast. Tyto náklady mohou zahrnovat jak fyzickou újmu, tak vlastní ekonomické náklady. Spencer i další krajní pravičáci museli zaplatit stovky tisíc dolarů, aby zabezpečili své akce. Jejich akcí také neustále ubývá. Milo Yiannopoulos, známý vyvoláním protestů v Berkeley v roce 2017, které poprvé uvedly Antifu do povědomí veřejnosti, přestal veřejně vystupovat.

Zdá se tedy, že použití síly funguje, a to je ten druhý způsob ospravedlnění obranného násilí.

VW: Marku, vy se ve svém výzkumu zaměřujete na degradaci životního prostředí. Můžete nám prozradit, jak anarchistická kriminologie přispívá k její analýze?

MS: Myslím, že kritická schopnost anarchismu porozumět destruktivní povaze moci nám velmi pomáhá pochopit vývoj a strukturální povahu degradace životního prostředí několika způsoby. Závažná environmentální degradace doopravdy začíná v čase vzestupu usedlého zemědělství, které vytváří obrovský posun ve způsobu, jakým lidé interagují s přírodou a mezi sebou. Je vědeckým faktem – neustále potvrzovaným antropologickým a environmentálním bádáním –, že domorodé sběračské/lovecké kultury byly mnohem udržitelnější než zemědělské společnosti. To vyvolává otázku proč?

Zemědělská společnost vytváří binární opozice mezi civilizovaným (zemědělským) a primitivním (sběr/lov) a zkrocenou a divokou přírodou. To vede k řadě změn, které při náhodném objevu zemědělství nebylo možné předvídat. Usedlé zemědělství znamená odcizení od světa přírody v takové míře, že vše, co je považováno za ohrožení naší obživy – plevel, hmyz, konkurenční druhy –, se stává hrozbou a nepřitelem. Týká se to také lidí, kteří žijí jako nomádi a místo obdělávání půdy se živí plody zahrady zvané Země. Domorodí lidé neválčí s planetou, žijí v zahradě se spoustou věcí k jídlu. Domorodé kultury odrážejí neskutečnou úctu k propojenosti všeho života, což se zračí v jejich spiritualitě a kulturních tradicích a strukturách. Nepovažují se za pány země, ale spíše za účastníky velkolepé slávy života. Ve většině případů jsou pokora, štedrost a laskavost považovány za ctnostné vlastnosti. Tím nechci domorodé lidi romantizovat, protože jako všichni i oni zažívají chamtivost, žárlivost a konflikty. Avšak vlastnosti jdoucí proti vzájemné pomoci a volnému sdružování, které jsou endemické pro většinu domorodých společností, nejsou udržitelné, a proto byli jejich členové od nich odrazováni a za jejich projevy odsuzováni.

Se zemědělstvím přišel nárůst populace a vážné změny v krajině způsobené zavlažováním, odlesňováním a nutností nekonečné expanze, která proti sobě postavila zemědělce toužící po půdě a nomády, kteří na ní pobývali. Abych to zkrátil, schopnost produkovat přebytek potravin vedla k populační expanzi, soukromému vlastnictví, patriarchátu a rostoucí nadvládě nad přírodou a lidmi ve formě otroctví, feudalismu a kapitalismu. Jednoduše řečeno, nadvláda přírody a lidí je výsledkem radikálního posunu v tom, jak si vytváříme jídlo.

Pochopení historického původu normalizace hierarchické moci nám pomáhá pochopit, proč si ničíme planetu. Kapitalismus spojený s ideologickou vírou v lidskou nadřazenost vytvořil civilizaci, jež přesahuje únosnou kapacitu naší planety, jak to ukazuje změna klimatu a řada dalších ekologických problémů. Více zákonů nezabrání ekonomickým, politickým a kulturním silám ekocidy, aby Zemi nepohltily. Mohou zmírnit nebo i zpomalit proces ekologického kolapsu, ale nemohou vyřešit

základní problém. Environmentální krize je kulturní a duchovní krizí a vyžaduje změnu našeho kulturního étosu i sociální konstrukce ekonomiky, vládnutí a vztahů. Je to duchovní krize v té míře, v jaké jsme závislí na kvalitě naší vody, vzduchu, půdy, klimatu a biologických funkcích různorodých forem ne-lidského života. Je prostě nevyvratitelným faktem, že jsme neoddělitelně spjati se zdravím této planety a naše budoucnost závisí na vytvoření vztahů vzájemné pomoci s biosférou.

VW: Mluvili jsme o tom, co je anarchistická kriminologie, a vašem výzkumu v této oblasti. Ještě bych se chtěl zeptat, jak velký proud anarchistická kriminologie představuje. Kolik anarchistických kriminologů působí na akademické půdě a jakou tam zauímají pozici?

SV: Těch, kteří se tím netají, je asi tak šest. Pravděpodobně víc, ale ne všichni udělali ze své ideologické či filozofické orientace výslovný aspekt své práce. Pokud píšou o Antifě, je těžké to nedělat. Pokud ale píšete o jiných tématech, zabývat se otevřeně anarchistickou filozofií nemusí být relevantní. Můžete tato témata studovat, aniž byste se výslovně identifikovali jako anarchisté, zvláště když je s tím spojeno určité strukturální znevýhodnění. Je obtížnější publikovat vaši výslovně anarchistickou práci v uznávaných časopisech s vysokým impakt faktorem, a to dokonce i ve srovnání s marxistickou kriminologií. Existují anarchistické časopisy, ale na pracovním trhu takové publikace nikdo nebere vážně. A jestli chcete definitivu, je to stejný problém: „To je skvělé, že jste publikoval v anarchistickém časopise, ale publikovat máte v *Criminology*, *Social Forces* nebo alespoň v jejich regionálních ekvivalentech.“ Pokud pošlete článek do mainstreamovějšího časopisu, může jej odmítnout rovnou editor anebo pak recenzent, který buď s anarchismem není obeznámen, anebo má vůči němu předsudky. Toto jsou strukturální překážky k tomu, abyste se na akademické půdě otevřeně hlásili k anarchismu.

Opravdu věřím, že v akademické sféře je anarchismus stigmatizovaný, ačkoli samozřejmě nejde jenom o to. Je stále obtížnější najít jisté zaměstnání, protože dochází k upřednostňování neplnohodnotných úvazků a úvazků, které se nepočítají do podmínek udělení definitivy. A pokud už jisté zaměstnání získáte, mohou na vás tlačit, ať hodně učíte, což zase jde proti publikování. S tímhle se potýkají zejména lidé s ideologickými orientacemi a identitami, které byly historicky marginalizovány a subordinovány (lidé jiné než bílé barvy pleti, ženy, LGBTQ+ lidé atd.). Jde sice o stejný proces, ale problémy se intersekcionalně násobí, což rozhodně nepřeje tomu, aby se člověk navíc prezentoval jako radikál nebo někdo, kdo se zabývá radikálními metodami a bádáním.

MS: Stigma spojené s prosazováním anarchistické perspektivy nepochybně existuje, a to zejména v oboru, jako je kriminologie. Jak Stanislav poznamenává, ve vysokoškolském vzdělávání je stále obtížnější dosáhnout jistého zaměstnání a s principy neoliberalismu pronikajícími do správy vysokého školství se radikální perspektivy ocitají pod ideologickým drobnohledem. Nikole Hannah-Jones byla nedávno odepřena definitivu na University of North Carolina kvůli její práci na

„Projekt 1619“. „Projekt 1619“ se snažil přezkoumat historii afroamerického otroctví a jeho odrazu v systémovém rasismu, který je hluboce zakořeněný v kultuře USA. A to byla oceněna grantem MacArthur Fellow. Graeberovi byla zase pro jeho anarchismus odepřena definitiva na Yale. Takových případů je mnoho.

Dnes už se dopady neoliberalismu na veřejné vysoké školství, podryvající autonomii univerzitních pracovišť po celém světě, ale zejména tady v USA, začínají všeobecně přiznávat. Moje oblíbená definice neoliberalismu pochází od Davida Harveyho, který poznamenává, že neoliberalismus je snahou nahradit kapitalistický sociální stát „teorií politicko-ekonomických praktik, která má za to, že lidské blaho lze nejlépe zajistit osvobozením individuálních podnikatelských svobod a dovedností v institucionálním rámci charakterizovaným silnými právy soukromého vlastnictví, volnými trhy a volným obchodem“. Neoliberalismus se hluboce promítl do existenční významové struktury 21. století. Ve vysokém školství se tak stalo prostřednictvím sociálně konstruovaných rozpočtových krizí, které mají být řešeny restrukturalizací v duchu neoliberálních principů, tedy tak, aby vysoké školy sloužily kvantifikovatelným tržním hodnotám, potřebám a cílům. To vede k menším rozpočtům, menšímu počtu učitelů, nárůstu neplnohodnotných úvazků bez akademických svobod a jistot, vyššímu školnému a novým metrikám navrženým tak, aby byly katedry a univerzity hodnoceny podle jejich užitečnosti odvozené od neoliberálních hodnot.

Jak anarchistické perspektivy slouží neoliberálnímu kapitalismu? Jednoduše nijak a ve skutečnosti dělají pravý opak, čímž zpochybňují základní soubor hodnot, kterými se řídí administrativa dohlížející na neoliberální univerzitu. Noví administrátoři tvoří technokratickou třídu, stále lépe odměňovanou a zručnou ve využívání finančních úspor k restrukturalizaci univerzity. Vzhledem k tomu, že se vzdělávání v USA stále více politizuje, je budoucnost všech radikálních kritických přístupů nejasná a jejich výuka riziková.

VW: Jaká budoucnost podle vás čeká anarchistickou kriminologii?

SV: Rád bych viděl více interakce mezi anarchistickými kriminology a dalšími filozofiemi a tendencemi v kritické kriminologii, protože se navzájem mohou obohatit co do budování teorie a kritiky existujících praktik a struktur. Již jsem v tomto smyslu mluvil o anarchistické a marxistické kriminologii, zároveň vidím zřetelné přesahy u anarchistické a feministické kriminologie. Sdílejí kritiku moci a nadvlády a role patriarchy, kultury znásilnění, misogynie, homofobie, transfobie a dalších mocenských dynamik v konstruování naší společnosti. Sdílené zájmy mají také anarchistická kriminologie a kriminologická kritická rasová teorie, co se týče mocenských dynamik rasy a rasového útlaku a role koloniálních procesů, které se zase překrývají s domorodou kriminologií. Anarchističtí kriminologové by se měli zabývat těmito tématy a otázkami a debatovat o nich s jinými spřízněnými teoretiky.

MS: Ano, souhlasím s tím, že by mělo být více dialogu mezi anarchistickou kriminologií a kritickou, radikální a feministickou kriminologií. Vzhledem k tomu, že

se všechny tyto perspektivy snaží prozkoumat problém monopolizace moci, se zdá, že je hodně o čem mluvit. Skutečná práce však leží v hledání životaschopných řešení, která nevytvoří stejnou mocenskou dynamiku, jakou kritizujeme. Aby k tomu opravdu nedošlo, musí být anarchistická perspektiva decentralizované moci brána vážně. Mírová reorganizace společnosti, jež učiní hierarchické struktury nemyslitelnými, je jedním ze způsobů, jak uznat jedinečné problémy, které tyto různé kritické perspektivy tematizují.

Anarchisté nejsou pro chaos a nepořádek, ale spíše jsou, jak to uvádí většina slovníkových definic, pro absenci vlády. Předpoklad, že absence vlády implikuje chaos a nepořádek, je způsoben „kvalitním vzděláním“ v nedostatku představitosti. Lidé se svobodně organizují a vzájemně si pomáhají, neustále se pouští do zespolečenštěných aktivit, ať už je to oslava na dvorku, nebo reakce na přírodní pohromy. Co by nám mělo připadat problematické, je používání síly a nátlaku k tomu, aby lidé dělali věci, které by raději nedělali. Lidé se běžně organizují, aby řešili problémy a něčeho dosáhli. Problémem jsou vnější struktury, které jsou k používání síly a nátlaku nezbytné a které časem podlehnou zvláštním korupčním zájmům a byrokratizaci.

Rozhovor vedl Václav Walach, který působí mimo jiné na Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. S přepisem rozhovoru pomohla Františka Schormová a s překladem citovaného Proudhonova výroku Veronika Flanderová a Ondřej Slačálek. Rozhovor byl redakčně upraven a zkrácen. Anglická verze rozhovoru byla publikována v časopise Journal of Extreme Anthropology.

Literatura

- Bakunin, M. (2005). Controversy with Marx. In: D. Guérin (Ed.), *No gods, no masters. Complete unabridged* (pp. 189–197). Oakland, CA: AK Press.
- Barkan, S. E. (2017). *Criminology. A sociological understanding*. Seventh edition. Boston, MA: Pearson.
- Dark Star Collective (eds.). (2012). *Quiet rumours: An anarchy-feminist reader*. Third edition. Oakland, CA: AK Press.
- DeMonaco, J. (2013). *The Purge*. United States: Universal Pictures.
- Clifford, M., & Edwards, T. D. (eds.). (2011). *Environmental crime*. Second edition. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.
- Ferrell, J. (2021). An anarchist criminology for uncertain times. *Journal of Criminology*, 54(1) 93–106.

- Ferrell, J. (1998). Against the law: Anarchist criminology. *Social Anarchism*, 25. Dostupné na adrese: <https://theanarchistlibrary.org/library/jeff-ferrell-against-the-law-anarchist-criminology>.
- Green, P., & Ward, T. (2004). *State crime: Governments, violence and corruption*. London: Pluto Press.
- Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I. a kol. (2019). *Kriminologie*. Páté aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer.
- Hopkins Burke, Roger. (2021). *Contemporary criminological theory. Crime and criminal behaviour in the age of moral uncertainty*. Abingdon: Routledge.
- Hopkins Burke, Roger. (2009). *An introduction to criminological theory*. Cullompton: Willan Publishing.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hasbrouck, J. (2005). *Primitive dissidents: Earth Liberation Front and the making of a radical anthropology*. Dissertation. Los Angeles, CA: Faculty of the Graduate School, University of Southern California.
- Jelínek, J., a kol. (2021). *Kriminologie*. Praha: Leges.
- Lanier, M. M., & Henry, S. (2010). *Essential criminology*. Third edition. Boulder: Westview Press.
- Lynch, M. J., & Groves, W. B. (1989). *A primer in radical criminology*. Second edition. New York, NY: Harrow and Heston.
- Nocella, A. J., Seis, M., & Shantz, J. (Eds.). 2020. *Classic writings in anarchist criminology. A historical dismantling of punishment and domination*. Chico, CA: AK Press.
- Nocella, A. J., Seis, M., & Shantz, J. (Eds.). (2018). *Contemporary anarchist criminology. Against authoritarianism and punishment*. New York: Peter Lang.
- Protivínský, M. (2010). Kriminologie v Evropě a ve světě. *Kriminalistika*, 43(4): 241–252.
- Proudhon, P. (2005). The authority principle. In: D. Guérin (Ed.), *No gods, no masters. Complete unabridged* (pp. 81–98). Edited by. Oakland, CA: AK Press.
- Seis, M. (2011). The scope and complexity of environmental offenders. In: M. Clifford, T. D. Edwards (Eds.), *Environmental crime* (pp. 307–328). Second Edition. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.

- Seis, M. (2019). Nihilism and desperation in place-based resistance. In: A. J. Nocella, S. Parson, A. E. George, S. Eccles (Eds.), *A historical scholarly collection of writings on the Earth Liberation Front* (pp. 59–75). New York: Peter Lang.
- Válková, H., Kuchta, J., Hulmáková, J., a kol. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Třetí vydání. Praha: C. H. Beck.
- Vysotsky, S. (2021). *American Antifa: The tactics, culture, and practice of militant antifascism*. Abingdon: Routledge.